ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ W. VAN GERVEN της 2ας Μαρτίου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Η παρούσα υπόθεση αφορά αίτηση ενός γερμανικού δικαστηρίου, του Finanzgericht Hamburg, προς το Δικαστήριο, με την οποία ζητείται η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2773/82 της Επιτροπής, της 13ης Οκτωβρίου 1982, και τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1315/84 της Επιτροπής της 11ης Μαΐου 1984, περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος [1]. Τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της GruSa Fleisch (στο εξής: GruSa) και του Hauptzollamt Hamburg-Jonas (στο εξής: Hauptzollamt).

Ιστορικό

2. Τον Μάιο και τον Ιούνιο 1984 η GruSa ζήτησε από τις αρμόδιες τελωνειακές αρχές την άδεια να αποθηκεύσει επτά παρτίδες βοείου κρέατος σε αποθήκη εμπορευμάτων που υπαγόταν στο καθεστώς των επιστροφών, εν όψει μεταγενέστερης εξαγωγής. Στις διασαφήσεις προς το αρμόδιο Zollamt, η GruSa περιγράφει τις παρτίδες αυτές ως εξής: «τεμάχια αποστεωμένα κατοικιδίων βοοειδών, νωπά, διατηρημένα δι' απλής ψύξεως, κάθε τεμάχιο συσκευασμένο μεμονωμένα, εξαιρέσει του κοιλιακού τοιχώματος και του ταρσού» (στα γερμανικά «mit Ausnahme von Fleisch-und Knochendünnung und der Hesse»). Το Zollamt ενέκρινε τις δηλώσεις. Τα εμπορεύματα αποθηκεύθηκαν σε αποθήκη εμπορευμάτων υπαγομένων στο καθεστώς των επιστροφών, απ' όπου εξήχθησαν με προορισμό την Αίγυπτο. Το Hauptzollamt χορήγησε στην GruSa την αιτηθείσα επιστροφή κατά την εξαγωγή.

3. Οι έλεγχοι στους οποίους προέβη η υπηρεσία τελωνειακών ερευνών της Νυρεμβέργης οδήγησαν στη συνέχεια στο συμπέρασμα ότι, αντίθετα από τα αναφερόμενα στη διασάφηση της GruSa, οι παρτίδες κρέατος που εξήχθησαν περιείχαν «Knochendünnung» (κοιλιακό τοίχωμα με οστά). Στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ενώπιον του Landgericht Nürnberg, καταδικάστηκαν για απάτη οι διαχειριστές της GruSa και ένας από τους προμηθευτές της. Η καταδίκη αυτή, που εξάλλου δεν αφορούσε μόνο το «Knochendünnung» αλλά και το «Fleischdünnung» (κοιλιακό τοίχωμα χωρίς οστά), επικυρώθηκε με την απόφαση του Bundesgerichtshof της 5ης Σεπτεμβρίου 1989. Ούτε το Landgericht Nürnberg ούτε το Bundesgerichtshof δέχθηκαν το αίτημα της GruSa για υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο. Τα δύο δικαστήρια έκριναν ότι η απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Ιανουαρίου 1984, Ekro [2], έδινε πειστικές απαντήσεις στα αναφυέντα νομικά ζητήματα.

4. Κατόπιν της ποινικής διαδικασίας το Hauptzollamt, με τροποποιητικές αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 1987, αξίωσε την απόδοση των επιστροφών κατά την εξαγωγή, που είχε χορηγήσει προηγουμένως, προσαυξημένων κατά 20 %. Η GruSa άσκησε

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ολλανδική.

1 — ΕΕ 1982, L 292, σ. 20 και ΕΕ 1984, L 125, σ. 38.

2 — Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 1984, 327/82, Ekro (Συλλογή 1984, σ. 107).

ένσταση κατά των τροποποιητικών αποφάσεων, με αποτέλεσμα το Hauptzollamt να παραιτηθεί από την προσαύξηση του 20 %. Το Hauptzollamt απέρριψε την αίτηση της GruSa κατά τα λοιπά. Η GruSa άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ενώπιον του Finanzgericht Hamburg, το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο τρια προδικαστικά ερωτήματα. Στην έκθεση ακροατηρίου περιέχονται ολόκληρα τα ερωτήματα αυτά και αναπτύσσονται διεξοδικά τα πραγματικά περιστατικά.

Το κανονιστικό πλαίσιο

5. Η καταβολή επιστροφών κατά την εξαγωγή βοείου κρέατος διέπεται από το άρθρο 18 του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1968, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος [3], που τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 425/77 του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977 [4]. Το άρθρο 18 ορίζει μεταξύ άλλων:

«1. Στο μέτρο που απαιτείται για να καταστεί δυνατή η εξαγωγή προϊόντων, που αναφέρονται στο άρθρο 1, βάσει των τιμών των προϊόντων αυτών στη διεθνή αγορά, η διαφορά μεταξύ των τιμών αυτών και των τιμών εντός της Κοινότητος δύναται να καλυφθεί από μια επιστροφή κατά την εξαγωγή.

(...)

4. Το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής και με ειδική πλειοψηφία, θεσπίζει τους γενικούς κανόνες που αφορούν τη χορήγηση και τον εκ των προτέρων καθορισμό των επιστροφών κατά την εξαγωγή, καθώς και τα κριτήρια καθορισμού του ύψους αυτών.

5. Ο καθορισμός των επιστροφών γίνεται περιοδικά, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 27 [5]. Σε περίπτωση ανάγκης, η Επιτροπή, μετά από αίτηση κράτους μέλους ή με δική της πρωτοβουλία, δύναται να τροποποιεί τις επιστροφές κατά την ενδιάμεση περίοδο.»

6. Στηριζόμενη στο άρθρο 18, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο, η Επιτροπή εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2773/82 και — για να αντικαταστήσει τον τελευταίο αυτόν κανονισμό — τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1315/84. Οι δύο κανονισμοί ίσχυσαν κατά την επίδικη περίοδο (οι τροποποιητικές αποφάσεις του Hauptzollamt αναφέρονται στην περίοδο μεταξύ 1ης Νοεμβρίου 1982 και 27ης Ιουλίου 1984) [6]. Στο μεταξύ όμως αντικαταστάθηκαν με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2891/84 της Επιτροπής, της 15ης Οκτωβρίου 1984, περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος [7]. Όπως ακριβώς οι προηγούμενοι κανονισμοί, ο κανονισμός αυτός περιέχει σε παράρτημα κατάλογο που περιγράφει με ακρίβεια τα προϊόντα βοείου κρέατος για τα οποία χορηγούνται επιστροφές κατά την εξαγωγή και το ποσό των επιστροφών.

Η δασμολογική διάκριση ex 02.01 A II a) 4 ex bb) του καταλόγου που επισυνάπτεται στους κανονισμούς (ΕΟΚ) 2773/82 και

3 — ΕΕ ειδ. έκδ. 03/003, σ. 72. Ο κανονισμός αυτός τροποποιήθηκε τελευταία με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 125/93 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1993, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68 περί κοινής οργανώσεως της αγοράς στον τομέα βοείου κρέατος, ΕΕ 1993, L 18, σ. 1.

4 — ΕΕ ειδ. έκδ. 03/0017, σ. 192.

5 — Η ουσία της «διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 27» ανήκει στην αρμοδιότητα της Επιτροπής.

6 — Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2773/82 άρχισε να ισχύει την 1η Νοεμβρίου 1982, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1315/84 στις 12ης Μαΐου 1984 (άρθρο 2 των δύο κανονισμών).

7 — ΕΕ 1984, L 273, σ. 5.

(ΕΟΚ) 1315/84 ορίζει ότι τα «τεμάχια αποστεωμένα, κάθε τεμάχιο συσκευασμένο μεμονωμένα» (στα γερμανικά: Teistücke ohne Knochen, jedes Stück einzeln verpackt) μπορούν να τύχουν επιστροφής. Η δασμολογική διάκριση όμως προβλέπει επίσης ότι αυτό ισχύει εξαιρέσει «του κοιλιακού τοιχώματος και του ταρσού» που δεν μπορούν να τύχουν επιστροφής. Αυτό εξάλλου επιβεβαιώνεται ρητώς στην υποσημείωση 7 του παραρτήματος που είναι διατυπωμένη ως εξής:

«Της επιστροφής τυγχάνουν μόνον τα αποστεωμένα τεμάχια που δεν περιλαμβάνουν ολικώς ή μερικώς το κοιλιακό τοίχωμα ή/και τον ταρσό.»

7. Κατά την άποψη της GruSa η εξαίρεση αυτή διατυπώνεται κατά τρόπο ευρύτερο μόνον στο γερμανικό κείμενο και, για τον λόγο αυτό, οι γερμανοί εξαγωγείς βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τους εξαγωγείς άλλων κρατών μελών. Πράγματι, σύμφωνα με το γερμανικό κείμενο του παραρτήματος των κανονισμών (ΕΟΚ) 2773/82 και (ΕΟΚ) 1315/84, εξαιρούνται της επιστροφής τα «Fleisch— und Knochendünnung und [die] Hesse», όπως επιβεβαιώνεται στο γερμανικό κείμενο της υποσημειώσεως 7 του εν λόγω παραρτήματος. Κατά την άποψη της GruSa, ο γερμανικός όρος «Knochendünnung» δεν αντιστοιχεί στην έννοια του «κοιλιακού τοιχώματος» που χρησιμοποιείται στις άλλες γλώσσες. Η GruSa θεωρεί ότι αυτή η άποψη επιβεβαιώνεται με τον νέο κατάλογο που επισυνάπτεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2891/84, και απαριθμεί τα προϊόντα που μπορεί να τύχουν επιστροφής. Σύμφωνα με το γερμανικό κείμενο του νέου αυτού καταλόγου, ο οποίος, όπως διευκρινίστηκε, δεν ίσχυε ακόμη την εποχή των επιδίκων εξαγωγών, η δασμολογική διάκριση ex 02.01 A II a) 4 ex bb) ορίζει ότι εξαιρούνται πλέον της επιστροφής μόνον τα Fleischdünnung und [Hesse]. Η απόδοση του καταλόγου αυτού στις άλλες γλώσσες δεν τροποποιήθηκε στο σημείο αυτό.

Το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα

8. Με το πρώτο ερώτημά του το Finanzgericht ερωτά αν το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2773/82 και το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1315/84, σε συνδυασμό με τη διάκριση ex 02.01 A II a) 4 ex bb), η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα των κανονισμών αυτών, έχουν την έννοια ότι στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το «Knochendünnung» περιλαμβάνεται στα τεμάχια των βοοειδών που μπορούν να τύχουν επιστροφής. Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι εν λόγω κανονισμοί είναι ανίσχυροι στο μέτρο που αποκλείουν το «Knochendünnung» από την επιστροφή. Από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής προκύπτει ότι τα ερωτήματα αυτά αφορούν το επιχείρημα της GruSa, σύμφωνα με το οποίο το γερμανικό κείμενο των εν λόγω κανονισμών δεν μπορεί να εφαρμοστεί δεδομένου ότι αποτελεί εσφαλμένη μετάφραση του πρωτότυπου γαλλικού κειμένου.

9. Με τις γραπτές της παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου, η GruSa προσπαθεί να αποδείξει ότι η απόδοση των επιδίκων κανονισμών στις διάφορες γλώσσες διαφέρει. Νομίζω ότι πολύ μεγαλύτερη σημασία από το ζήτημα της πραγματικής υπάρξεως τέτοιων διαφορών έχει το ζήτημα του κατά πόσον ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ της αποδόσεως των κανονισμών στις διάφορες γλώσσες μπορούν να δικαιολογηθούν με βάση υπολανθάνουσες και παραδεκτές πραγματικές διαφορές. Αυτό συνάγεται από την απόφαση Ekro που προαναφέρθηκε. Θα εξετάσω λεπτομερώς και με προσοχή την

απόφαση αυτή λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της για την υπό κρίση υπόθεση.

10. Στην απόφαση Ekro, επίσης, το Δικαστήριο αποφάνθηκε σχετικά με τον ανατομικό προσδιορισμό της έννοιας του «κοιλιακού τοιχώματος», όπως αυτή χρησιμοποιείται στη διάκριση ex 02.01 A II a) 4 bb) του παραρτήματος του κανονισμού (ΕΟΚ) 2787/81, την οποία αφορά επίσης η παρούσα υπόθεση [8]. Η έννοια του «κοιλιακού τοιχώματος» απαντάται εξάλλου και στα παραρτήματα των κανονισμών (ΕΟΚ) 2773/82, (ΕΟΚ) 1315/84 και (ΕΟΚ) 2891/84.

11. Το Δικαστήριο άρχισε την ανάλυσή του διατυπώνοντας τον ακόλουθο γενικό ερμηνευτικό κανόνα:

«[σκέψη 11] Όπως επιβάλλουν οι απαιτήσεις τόσο της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου όσο και της αρχής της ισότητας, στο περιεχόμενο μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, η οποία δεν παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και της σημασίας της, πρέπει κανονικά να δίδεται σε όλη την Κοινότητα αυτοτελής και ομοιόμορφη ερμηνεία, η οποία πρέπει να ανευρίσκεται με βάση τα συμφραζόμενα και τον σκοπό που επιδιώκει η σχετική κανονιστική ρύθμιση.»

Αυτός ο ερμηνευτικός κανόνας είναι απόλυτα σύμφωνος με τη νομολογία που επικαλείται η GruSa στις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο και ιδίως με την απόφαση Moksel [9]. Η απόφαση αυτή αποτελεί επιβεβαίωση της αποφάσεως της 12ης Νοεμβρίου 1969, Stauder [10], στην οποία τονίζεται ότι:

«[στη σκέψη 3) Όταν μια μοναδική απόφαση απευθύνεται σ' όλα τα κράτη μέλη, η ανάγκη ομοιόμορφης εφαρμογής, συνεπώς δε και ομοιόμορφης ερμηνείας αποκλείει τη λήψη υπόψη του νομοθετικού αυτού κειμένου μεμονωμένα σε μία από τις γλωσσικές του αποδόσεις, αλλά απαιτεί να ερμηνεύεται σε σχέση τόσο με την πραγματική βούληση εκείνου που το εξέδωσε, όσο και με τον σκοπό που ο τελευταίος επιδίωκε, ακριβώς υπό το πρίσμα όλων των γλωσσικών αποδόσεων».

12. Όσον αφορά τον επιδιωκόμενο από τον νομοθέτη σκοπό, το Δικαστήριο, με την απόφαση Ekro, συμμερίζεται την άποψη της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία η οικεία διάταξη έχει ως σκοπό «να αποκλείσει την χορήγηση επιστροφών για τεμάχια κρέατος μικρής αξίας για τα οποία υφίσταται επαρκής ζήτηση στην κοινοτική βιομηχανία μεταποιήσεως κρέατος» (σκέψη 12).

13. Στη συνέχεια όμως το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, ειδικά όσον αφορά τις επιστροφές κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος, η προαναφερθείσα γενική ερμηνευτική αρχή δεν είναι αρκετή προκειμένου να δοθεί ικανοποιητική απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε:

«[σκέψη 12) [...] Ωστόσο, η εκτίμηση της ακριβούς μορφής και των διαστάσεων του τμήματος του υπογαστρίου τοιχώματος που θεωρείται κατώτερης αξίας εξαρτάται, όπως ακριβώς και οι διάφοροι μέθοδοι τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών σφαγίων βοοειδών, από τις συνήθειες και παραδόσεις των καταναλωτών και του εμπορίου, οι οποίες ποικίλλουν από το ένα κράτος στο άλλο και από τη μια περιοχή στην άλλη. Επομένως, από τον προαναφερθέντα σκοπό της εν λόγω κοινοτικής διατάξεως δεν μπορεί να συναχθεί ποια είναι τα ακριβή ανατομικά όρια του τμήματος αυτού του σφαγίου.

8 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 2787/81 της Επιτροπής, της 25ης Σεπτεμβρίου 1981, περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος, ΕΕ 1981, L 271, σ. 44.

9 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, 55/87 (Συλλογή 1988, σ. 3845).

10 — Απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1969, 29/69 (Συλλογή, σ. 147).

[σκέψη 13] Από την έλλειψη κάθε σχετικής ενδειξεως στον κανονισμό 2787/81 δεν μπορεί να συναχθεί ότι ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε, στο πλαίσιο κανονισμού περί επιστροφών λόγω εξαγωγής κρέατος, να επιβάλει εναρμόνιση ή εξομοίωση των μεθόδων τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών που χρησιμοποιούνται στα διάφορα κράτη μέλη. Όπως, αντίθετα, προκύπτει από την απάντηση της Επιτροπής σε ερώτημα που της έθεσε το Δικαστήριο, κατά τη θέσπιση του κανονισμού 2787/81 η Επιτροπή γνώριζε τις διαφορές της ακριβούς σημασίας των όρων που χρησιμοποιούσε ο κανονισμός, αλλά θεώρησε ότι οι διαφορές αυτές είχαν μικρή μόνο σημασία και δεν δικαιολογούσαν την τροποποίηση των υφισταμένων σχετικώς συνηθειών και μεθόδων.

[σκέψη 14] Αποδεχόμενη κατά τον τρόπο αυτό τις διαφορετικές σημασίες των εν λόγω όρων, η Επιτροπή με τον κανονισμό της παραπέμπει σιωπηρά στις μεθόδους τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών που χρησιμοποιούνται στα κράτη μέλη και τις περιοχές. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, παρά την προαναφερθείσα αρχή της ομοιόμορφης ερμηνείας των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, δεν είναι έργο του Δικαστηρίου να δώσει ομοιόμορφο κοινοτικό ορισμό στις έννοιες αυτές.

[σκέψη 15] Κατά συνέπεια, τα ακριβή ανατομικά όρια του τμήματος κρέατος που ορίζεται ως κοιλιακό τοίχωμα πρέπει να ανευρεθούν σύμφωνα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται συνήθως στο οικείο κράτος μέλος ή την οικεία περιοχή για τον τεμαχισμό και την αφαίρεση των οστών των σφαγίων βοοειδών. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να διαπιστώσει ποια είναι τα όρια αυτά.»

14. Συμφωνώντας με το Landgericht Nürberg και το Bundesgerichtshof, θεωρώ ότι η απόφαση Ekro περιέχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την εκτίμηση της υπό κρίση περιπτώσεως.

Από τα διαδικαστικά έγγραφα που προσκόμισαν οι διάδικοι μπορεί να συναχθεί ότι η έννοια του «κοιλιακού τοιχώματος», όπως χρησιμοποιείται στα κείμενα των κανονισμών (ΕΟΚ) 2773/82 και (ΕΟΚ) 1315/84, στις άλλες γλώσσες πλην της γερμανικής, αντιστοιχεί γενικά στο γερμανικό «Fleischdünnung» *και επιπλέον* σε ένα τμήμα αυτού που στα γερμανικά καλείται «Knochendünnung». Η GruSA εξάλλου φαίνεται ότι το αναγνωρίζει. Περιγράφει την αγγλική έννοια του thin flanks ως ένα τμήμα του βοοειδούς που αντιστοιχεί «αποκλειστικά ή *κυρίως* στο "Fleischdünnung" και δεν περιλαμβάνει το "Knochendünnung" (υπογραμμίζω το απόσπασμα). Εξάλλου, επισημαίνει ότι «*περισσότερο από το 90 %* του τεμαχίου μεταξύ της 9ης και της 13ης πλευράς θεωρείται και αντιμετωπίζεται στα άλλα κράτη μέλη ως τεμάχιο δυνάμενο να τύχει επιστροφής» (υπογραμμίζω το απόσπασμα) [11].

15. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ενσωμάτωση του «Knochendünnung» στο γερμανικό κείμενο της διακρίσεως ex 02.01 A II a) 4 ex bb) κατέληξε στο να βρεθούν οι γερμανοί εξαγωγείς βοείου κρέατος σε δυσμενέστερη θέση και επομένως οδήγησε σε άνιση μεταχείριση μεταξύ των γερμανών εξαγωγέων και των εξαγωγέων των άλλων κρατών μελών. Πρέπει όμως επίσης να γίνει δεκτό ότι αυτή η άνιση μεταχείριση απορρέει αναγκαστικά από τις διαφορές των εθνικών μεθόδων τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών και ότι, εξάλλου, παρέμεινε πολύ περιορισμένη. Πράγματι, η Επιτροπή υποστήριξε ενώπιον του Δικαστηρίου, χωρίς

11 — Γραπτές παρατηρήσεις, σημεία 19-20. Το τεμάχιο μεταξύ πρώτης και όγδοης πλευράς δεν περιέχει ούτε «Fleischdünnung» ούτε «Knochendünnung». Διαιρείται σε τμήματα που δεν αφορούν την παρούσα διαδικασία.

αυτό να αμφισβητηθεί, ότι το «Knochendünnung» αντιπροσωπεύει το πολύ 4 % της συνολικής ποσότητας βοείου κρέατος. Το γεγονός ότι ο όρος «κοιλιακό τοίχωμα» στις αποδόσεις του κανονισμού στις άλλες γλώσσες πλην της γερμανικής αφορά επίσης, συνήθως, ένα τμήμα του γερμανικού «Knochendünnung» (ανωτέρω σκέψη 14) περιόρισε, κατά τη γνώμη μου, ακόμη περισσότερο την πραγματική έκταση της δυσμενούς διακρίσεως.

16. Εξάλλου, θεωρώ ότι ο αποκλεισμός του «Knochendünnung» ανταποκρίνεται στον σκοπό των επιδίκων κανονισμών. Σύμφωνα με την απόφαση Ekro του Δικαστηρίου, σκοπός των κανονισμών είναι να αποκλειστεί η «χορήγηση επιστροφών για τεμάχια κρέατος μικρής αξίας για τα οποία υφίσταται επαρκής ζήτηση στην κοινοτική βιομηχανία μεταποιήσεως κρέατος» (ανωτέρω, σκέψη 12).

Ως προς το σημείο αυτό η GruSA υποστηρίζει ότι το «Knochendünnung», τεμάχιο βοείου κρέατος μεταξύ της ενάτης και της δεκάτης τρίτης πλευράς, βρίσκεται, από άποψη ποιότητας, στο ίδιο επίπεδο με τα τεμάχια βοείου κρέατος μεταξύ πρώτης και όγδοης πλευράς που μπορούν να τύχουν επιστροφής.

Προκύπτει ότι:

«Το τεμάχιο ενός βοοειδούς μεταξύ της ενάτης και της δεκάτης τρίτης πλευράς έχει, απ' όλες τις απόψεις, ισοδύναμη αξία προς αυτή του τεμαχίου μεταξύ της πρώτης και της όγδοης πλευράς» [12].

Κατά την άποψή μου, η αξία του «Knochendünnung» πρέπει να συναχθεί μόνον από την τιμή που καταβάλλεται για το τεμάχιο αυτό στη διεθνή αγορά. Αυτό επιβεβαιώνεται στο προαναφερθέν άρθρο 18 του βασικού κανονισμού, δηλαδή του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68, που καθιερώνει τις επιστροφές για ορισμένα προϊόντα «κατά το μέτρο που απαιτείται για να καταστεί δυνατή η εξαγωγή των προϊόντων [αυτών] (...) βάσει των τιμών των προϊόντων αυτών στη διεθνή αγορά».

Τα τεμάχια όμως βοείου κρέατος που αντιστοιχούν πλήρως ή μερικώς στο γερμανικό «Knochendünnung» πωλούνται στη διεθνή αγορά σε τιμές που είναι πολλές φορές κατώτερες από τις τιμές άλλων τεμαχίων βοείου κρέατος και ειδικότερα του βοείου κρέατος μεταξύ της πρώτης και της όγδοης πλευράς. Αυτό προκύπτει σαφέστατα από το παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 1354/92 [13], που έχει επισυναφθεί από την Επιτροπή ως παράρτημα στην απάντησή της σε πρόσθετο ερώτημα του Δικαστηρίου, καθώς και από ανάλογα παραρτήματα κανονισμών της επίδικης περιόδου [14]. Φαίνεται επομένως ότι το «Knochendünnung» κάθε άλλο παρά έχει «απ' όλες τις απόψεις ισοδύναμη αξία» προς αυτή του βοείου κρέατος μεταξύ της πρώτης και της όγδοης πλευράς [15].

12 — Γραπτές παρατηρήσεις, σημείο 23.

13 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1354/92 της Επιτροπής, της 26ης Μαΐου 1992, σχετικά με την πώληση, βάσει της διαδικασίας που καθορίζεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2539/84, αποστεωμένου βοείου κρέατος που κρατείται από ορισμένους οργανισμούς παρεμβάσεως και προορίζεται να εξαχθεί καθώς και σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 569/88 και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 665/92, ΕΕ 1992, L 145, σ. 53.

14 — Κατ' αρχήν συμφωνώ με την GruSDa ότι είναι καλύτερα να μην ερμηνεύεται ένας κανονισμός του 1982 με τη βοήθεια ενός κανονισμού του 1992. Εν τούτοις, τα στοιχεία που προκύπτουν από το παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 1354/92 επιβεβαιώνονται, παραδείγματος χάρη, από το παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 132/83 της Επιτροπής, της 19ης Ιανουαρίου 1983, ΕΕ 1983, L 17, σ. 15 καθώς και από τα παραρτήματα δεκάδων άλλων κανονισμών της επίδικης περιόδου (βλ. τα σχετικά περιεχόμενα της Επίσημης Εφημερίδας, πρώτο τμήμα, κεφάλαιο «Γεωργία», υπό το λήμμα «βόειο κρέας».

15 — Υπό το πρίσμα αυτό γεννάται το ερώτημα για ποιο λόγο παρελείφθη το «Knochendünung» στο παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84. Εντούτοις, η παρούσα διαδικασία δεν αφορά την παράλειψη αυτή (βλ. και κατωτέρω, σκέψη 17).

17. Η GruSa υποστηρίζει ακόμη ότι η Επιτροπή, τροποποιώντας στο παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 μόνον τη γερμανική απόδοση της διακρίσεως ex 02.01 Α ΙΙ a) 4 ex bb), και μάλιστα υπό την έννοια που πρεσβεύει η GruSDa, αναγνώρισε την ύπαρξη μεταφραστικού σφάλματος στους κανονισμούς (ΕΟΚ) 2773/81 και (ΕΟΚ) 1315/84.

Θεωρώ ότι δικαιολογημένα η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα του επιχειρήματος αυτού. Αυτό συνάγεται από την απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Ιανουαρίου 1988, Δανία κατά Επιτροπής [16], η οποία εξάλλου παρουσιάζει αξιοσημείωτα μεγάλη ομοιότητα με την παρούσα υπόθεση. Και η υπόθεση αυτή αφορούσε την ερμηνεία μιας δασμολογικής κλάσεως στο παράρτημα ενός κανονισμού «περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος» [17]. Το Δικαστήριο απέρριψε την ερμηνεία που υποστήριξε η Επιτροπή και αποφάνθηκε εν προκειμένω, μεταξύ άλλων:

«[στη σκέψη 15] Το γεγονός ότι, με τον κανονισμό 2429/86 της Επιτροπής, της 31ης Ιουλίου 1986 (...), δόθηκε μεταγενέστερα διαφορετικό περιεχόμενο στην περί ης ο λόγος διάκριση δεν μπορεί να επηρεάσει την ερμηνεία της διατάξεως που ίσχυε κατά τον υπό κρίση χρόνο (βλ. απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 1984, Ekro BV, 327/82, Συλλογή σ. 107, σκέψη 22).»

18. Εξάλλου θεωρώ ότι, κατ' ουσία, το επιχείρημα της GruSa είναι αβάσιμο, δεδομένου ότι, κατά την άποψή μου, η εγκατάλειψη του όρου «Knochendünnung» στη γερμανική απόδοση της διακρίσεως ex 02.01 Α ΙΙ a) 4 ex bb) στο παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 δεν αποτελεί διόρθωση, αλλά απλά τροποποίηση. Εξάλλου, η εγκατάλειψη του όρου αυτού οδηγεί και πάλι σε άνιση μεταχείριση — που είναι και στην προκειμένη περίπτωση περιορισμένη — των γερμανών εξαγωγέων βοείου κρέατος σε σχέση με αυτούς των άλλων κρατών μελών, αυτή τη φορά *υπέρ* των γερμανών εξαγωγέων. Πράγματι, αυτοί θα λαμβάνουν στο εξής επιστροφές για όλο το «Knochendünnung» ενώ — λόγω των διαφορών στις εθνικές μεθόδους τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών (ανωτέρω, σκέψη 13) — αυτό δεν θα συμβαίνει πάντοτε για τους εξαγωγείς άλλων κρατών μελών. Αποτελεί αυτό βάσιμο λόγο για να προσβάλουν οι εξαγωγείς αυτοί τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2891/84; Δεν νομίζω. Θεωρώ ότι, ελλείψει εναρμονίσεως των εθνικών μεθόδων τεμαχισμού και αφαιρέσεως των οστών, είναι αναπόφευκτες τόσο η δυσμενέστερη θέση στην οποία βρέθηκαν οι γερμανοί εξαγωγείς κατά την περίοδο που προηγήθηκε του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 όσο και η ευνοϊκότερη θέση στην οποία βρίσκονται μετά την έκδοση του κανονισμού αυτού.

19. Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν (σκέψεις 14 έως 18), θεωρώ ότι ο αποκλεισμός του «Knochendünnung» στη διάκριση ex 02.01 Α ΙΙ a) 4 ex bb) των επιδίκων κανονισμών δικαιολογείται λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως Ekro του Δικαστηρίου. Σε απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, αυτό συνεπάγεται ότι, κατά την άποψή μου, ο αποκλεισμός στον οποίο αναφέρεται η προσφυγή της GruSa *δεν* καθιστά ανίσχυρους τους κανονισμούς.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα

20. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Finanzgericht Hamburg ερωτά αν ο

16 — Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 1988, 349/85 (Συλλογή 1988, σ. 169).

17 — Επρόκειτο για τη διάκριση ex 16.02 Β ΙΙΙ b) 1 του παραρτήματος του κανονισμού (ΕΟΚ) 187/80 της Επιτροπής, της 29ης Ιανουαρίου 1980, ΡΒ 1980, L 23, σ. 11.

κανονισμός (ΕΟΚ) 2891/84 έχει αναδρομική ισχύ.

21. Ανέφερα προηγουμένως (ανωτέρω, σκέψη 18) ότι κατά την άποψή μου η εγκατάλειψη του όρου «Knochendünnung» στη γερμανική απόδοση της διακρίσεως ex 02.01 A II a) 4 ex bb) του παραρτήματος του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 δεν αποτελεί διόρθωση, αλλά απλώς τροποποίηση. Εξαιτίας αυτού και μόνον δεν βλέπω κανέναν λόγο για να αναγνωριστεί ότι ο κανονισμός αυτός έχει αναδρομική ισχύ. Μόνον στην περίπτωση που η εγκατάλειψη του όρου αυτού θα αποτελούσε διόρθωση, θα μπορούσε ίσως να γίνει δεκτό ότι από τότε που τέθηκε σε ισχύ η διορθωμένη έκδοση η διάκριση ex 02.01 A II a) 4 ex bb) θα έπρεπε να ερμηνεύεται αναδρομικά σύμφωνα με την τελευταία αυτή έκδοση.

22. Εντούτοις, για λόγους πληρότητας, επιθυμώ να εξετάσω συνοπτικά αυτό το προδικαστικό ερώτημα. Ως προς τους κανόνες ουσιαστικού δικαίου, όπως είναι οι επίδικοι κανονισμοί στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί:

«(...) οι τελευταίοι [κανόνες] ερμηνεύονται συνήθως ως μη αφορώντες διαμορφωθείσες προ της ενάρξεως της ισχύος τους καταστάσεις, παρά μόνον εφόσον από τη διατύπωσή τους, τον επιδιωκόμενο σκοπό ή την οικονομία τους προκύπτει σαφώς ότι πρέπει να τους προσδοθεί ένα τέτοιο αποτέλεσμα.

Η ανωτέρω ερμηνεία εξασφαλίζει την τήρηση των αρχών της ασφαλείας του δικαίου και της θεμιτής εμπιστοσύνης, δυνάμει των οποίων η κοινοτική νομοθεσία πρέπει να είναι σαφής και να δύναται να προβλεφθεί από τους πολίτες» [18].

23. Είναι σαφές ότι η διατύπωση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 κάθε άλλο παρά συνηγορεί υπέρ μιας ενδεχόμενης αναδρομικότητας. Πράγματι, το άρθρο 2 ορίζει ρητώς ότι ο κανονισμός τίθεται σε ισχύ στις 16 Οκτωβρίου 1984.

Κατά την άποψή μου, η αναδρομικότητα δεν μπορεί να συναχθεί από το σκοπό ή την οικονομία του κανονισμού. Ο σκοπός και η οικονομία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84 είναι, νομίζω, ίδιοι με τον σκοπό και την οικονομία όλων των προηγούμενων κανονισμών «περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος», μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι επίδικοι κανονισμοί (ΕΟΚ) 2773/82 και (ΕΟΚ) 1315/84. Πράγματι, όλοι αυτοί οι κανονισμοί εκδόθηκαν βάσει του ίδιου άρθρου 18 του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68 και επομένως αποσκοπούν στην πραγματοποίηση του σκοπού του άρθρου αυτού, δηλαδή της «διασφάλισης της συμμετοχής της Κοινότητος στο διεθνές εμπόριο του βοείου κρέατος» [19].

Δύσκολα όμως μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο ίδιος σκοπός ή η ίδια οικονομία, ενώ δεν είχαν, στο παρελθόν, ως συνέπεια την αναγκαστική αναδρομική εφαρμογή των τότε εφαρμοστέων κανονισμών, θα μπορούσαν σήμερα να συνεπάγονται αναδρομική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΟΚ) 2891/84.

18 — Απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1981, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 212 έως 217/80, Salumi (Συλλογή 1981, σ. 2735), σκέψεις 9 και 10· έμμεσα επίσης απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1985, 154/84, FKF (Συλλογή 1985, σ. 31656), σκέψεις 17 έως 22.

19 — Προοίμιο του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68, δέκατη αιτιολογική σκέψη.

24. Στις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, η GruSa παραπέμπει στην απόφαση της 3ης Ιουνίου 1980, Gedelfi [20], για να στηρίξει την απόψή της, σύμφωνα με την οποία:

«Μέχρι τώρα το Δικαστήριο επανειλημμένα τόνισε στη νομολογία του ότι οι κοινοτικοί κανόνες ουσιαστικού δικαίου στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου που περιέχουν οι ίδιοι ή ως συνέπεια κάποιο σφάλμα, εφαρμόζονται παρ' όλ' αυτά αναδρομικά δυνάμει υπέρτερων αρχών του δικαίου (αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, αρχή της αναλογικότητας, σκοπός του κανονισμού)» [21].

Θεωρώ ότι η παραπομπή στη νομολογία αυτή δεν είναι λυσιτελής. Στην απόφαση Gedelfi το Δικαστήριο δεν είχε ερωτηθεί σχετικά με ενδεχόμενη αναδρομική ισχύ του κοινοτικού δικαίου και ουδόλως αποφάνθηκε σχετικά στην απόφαση αυτή.

25. Ακολουθώντας την προηγούμενη νομολογία, με την οποία το Δικαστήριο αντιμετώπισε ιδιαίτερα περιοριστικά την αναδρομική ισχύ του κοινοτικού δικαίου [22], καταλήγω επομένως στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει λόγος να αναγνωριστεί αναδρομική ισχύς στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2891/84.

Συμπέρασμα

26. Τελικώς προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα ερωτήματα που υπέβαλε το Finazgericht Hamburg:

«1) Οι κανονισμοί (ΕΟΚ) 2773/82 της Επιτροπής, της 13ης Οκτωβρίου 1982, και (ΕΟΚ) 1315/84 της Επιτροπής, της 11ης Μαΐου 1984, περί καθορισμού των επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα του βοείου κρέατος, καθώς και οι διακρίσεις ex 02.01 A II a) 4 ex bb) που περιλαμβάνονται στο παράρτημα των κανονισμών αυτών, έχουν την έννοια ότι κατά τη διάρκεια της ισχύος των εν λόγω κανονισμών, στη Γερμανία, το "Knochendünnung" δεν περιλαμβάνεται στα τεμάχια βοείου κρέατος που μπορούν να τύχουν επιστροφών. Η ερμηνεία αυτή δεν συνεπάγεται την ακυρότητα των προαναφερθέντων κανονισμών.

2) Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2891/84 της Επιτροπής, της 15ης Οκτωβρίου 1984, δεν έχει αναδρομική ισχύ.»

20 — Απόφαση της 3ης Ιουνίου 1980, 135/79 (Συλλογή 1980, σ. 225).

21 — Γραπτές παρατηρήσεις, σημείο 27.

22 — Βλ. πρόσφατα την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1991, C-368/89, Crispoltoni (Συλλογή 1991, σ. I-3695).